

Predrag Marković

OD PLETERA DO PIČMANA

Radovi Instituta za povijest umjetnosti, (ur.)
Mirjana Repanić-Braun, 29 (2005.), 315 str.,
ISSN 0350-3437

ISPUNJENA OČEKIVANJA?

ma tome već nekoliko mjeseci kako je izašao novi broj *Radova Instituta za povijest umjetnosti*, a pomalo kao da smo već zaboravili na taj događaj. Da podsjetim, 29. po redu svezak s "onim" poput kože naboranim crtežom na *coveru*, a unutra - 315. stranica koje uključuju 22 rada potpisana od 21 autora (jedan je autor imao čast biti zastupljen s dva rada). I što još? Puno raznorodnih tema i novih imena. Nesumnjivo mlađih kolegica i kolega pa čak i jedna gošća iz susjedne nam Slovenije te brojne fotografije i najraznovrsnije ilustracije: kolori, crteži i grafike, nacrti kuća, palača i utvrda, minijatura i crkava, relikvijara, križeva od srebra i zlata te realiziranih i nerealiziranih projekata, kameja, gema i još koječeg drugoga, arhivskih dokumenata i ikonografskih tema te svježih iznjenjenih, a odmah i osporavanih teza, i naravno - uljanih slika. Ukratko, gotovo sve čime se povijest umjetnosti danas bavi. U svakom slučaju veoma šaroliko i mladoliko izdanje. Mogli bismo reći da se ono nekako logično i nastavlja na dosada uočene tendencije, samo što ih ovaj put svojim širokim rasponima i "slobodnim stilom" ovi 29. *Radovi* nekako jasnije zaokružuju - od pletera u kamenu do

geometrijske apstrakcije Exata '51 u mit-skom značenju i pravilnom teoretskom tumačenju. Je li to razlog zbog kojega smo ih, prvo nekako više s prirodnom znatiželjom, dočekali, a potom brzo - čini mi se - zaboravili?

Danas postoji ne samo logičan nego i pojačan interes za svaki novi broj stručne periodike, a to posebice vrijedi za *Radove IPU*. Prvenstveno stoga što se proteklih godina ionako skućena scena stručnih časopisa koji pokrivaju područje povijesti umjetnosti u Hrvatskoj znatno suzila. Regionalizam i neredovito izlaženje jednih (*Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*) i ponešto letargična pozicija drugih (*Peristil*) uzrokom su tog pojačanog interesa, ali i povećanog pritiska struke prema redovitim, ali, što je također bitno, i svima otvorenim *Radovima IPU*. Stoga, htjeli mi to priznati ili ne, zadnjih su godina svi pogledi upereni u *Radove*. Ali ipak, zašto *Radove* samo znatiželjno očekujemo, ali ne i nestrpljivo iščekujemo? Ali i šire gledano: zašto su naša očekivanja glede stručne periodike zadnjih godina splasnula? Gdje su nestala ona vremena kada je izlazak

novog broja - ne nužno *Radova*, nego gotovo svakog stručnog časopisa - bio događaj i kada su se redom svi članci od korica do korica s guštom i u hipu pročitavali bez obzira na specijalističke interese i trenutačne afinitete? Gdje su nestala vremena kada i nije bilo presudno o čemu se raspravlja, već kako se raspravlja? Zašto nam je nekoć (ali i danas) bio vredniji rad jednog Grga Gamulina koji se bavio nekim, samo-on-zna-kojim slikarom *settecenta* nego nova otkrića ili svježije iznjedrene teze i hipoteze iz našeg vlastitog dvorišta? Na kraju, zašto i danas među živućima pažljivo odabiremo ona imena, one autore od kojih, uživajući u nezainteresiranom čitanju, nešto još ipak možemo naučiti i koji nam još uvijek mogu ponuditi to "ono nešto". Ono što zasigurno nije samo ljepota napisane riječi, premda ju ne isključuje, nego ono što osjećamo da nam je uistinu, gotovo u tvarno-gradbenom smislu potrebno? Odgovor je: to "ono nešto" jest struka sama. To je ono što nazivamo, ili, bolje reći, ono što smo običavali zvati disciplinom. To je ono zbog čega neki još uvijek povijest umjetnosti smatraju ne samo slobodnim ispovijedanjem određenog nauka nego strogom i potpunom znanstvenom, ali prije svega humanističkom disciplinom. Metodičnost, sustavnost i jasnoća. Logičnost i uvjerljivost. Potpuno, a ipak koncizno. Informativno a ne dosadno. Težina promišljenog, a lakoća napisanog. Nadahnuto domišljeno, a ne samo sretno pronađeno. Odgovornost za napisano, a još i više za ono nenapisano, za ono izrečeno i ono prešućeno. Isticanje vlastitog, ali uvažavanje tuđeg mišljenja. Ukratko, ono što nam sve više nedostaje jest Struka, ili da parafraziram jednu lijepu misao: to je ono što od teksta ostane kada se iz njega otresu imena, brojevi, činjenice... No, vratimo se samim *Radovima*.

VOLUMEN VS. PROFIL - 1 : 0

Nisam siguran je li to samo moje mišljenje, osobni pogrešan dojam, ali nekako mi se čini da šarolikost i obujam *Radova* raste, ali se kvaliteta priloga, što je donekle i očekivati, ne povećava. Dva su razloga tome. Prvi i osnovni je taj što u zadnje vrijeme možda ipak ne proizvodimo toliko kvalitetnih radova koliko bismo očekivali i željeli, pa se ni najpedantnijim izborom proširenog skupa ne može izbjeći stanovito „osipanje po rubovima“. Drugi je razlog sama potreba za širenjem skupa, a uzroci već navedeni - sužena scena i pojačan pritisak na vrata *Radova*. Ipak, ostaje pitanje: mogu li u takvim okolnostima *Radovi* biti bolji od onoga što kunsthistorija s ovih prostora trenutačno može ponuditi? Časopis nesumnjivo ima volumen, i to sve veći, ali ima li odgovarajuću težinu? Ili, što je još važnije, ima li profil? I nije li i ovdje na djelu ono "antropomorfno pravilo" - povećanjem obujma gubi se profil (barem onaj prepoznatljiv). Zašto toliko insistiram na profilu? Ima jedno pitanje na koje svaki recenzent treba odgovoriti, bez obzira bili to *Radovi* ili neki drugi strukovni časopis, a ono otprilike glasi: "Odgovara li predloženi rad profilu časopisa?" To mi pitanje zadaje dosta muka jer ja stvarno ne znam o kojem je profilu riječ! Nikad u časopisu ne piše kojeg je on profila (a možda bi stvarno trebalo), pa stoga moram nagađati. Je li riječ o onome nekadašnjem izgubljenom ili o ovom sadašnjem, koji više i nije profil? Ili je možda riječ o nekom trećem, onom priželjkivanom, budućem? Sudeći po količini i šarolikosti radova u ovim zadnjim *Radovima IPU* - a to mislim u doslovnom, poluprenesenom i prenesenom smislu - smatram da je svaki recenzent pred sobom imao drukčiju sliku tog profila (bilo bi,

zapravo, interesantno vidjeti kakvu!). Stoga, dok se ne dogovorimo o kojem *profilu* zapravo trebamo voditi računa, možda bi bilo bolje da se to pitanje kao suvišno izbaci iz uputa za recenzente! I ne samo za *Radove*.

IUVENTUS IGITUR!

U takvim okolnostima prikazati ove 29. *Radove*, u kojima ima gotovo jednako toliko radova, nije nimalo lak i jednostavan zadatak, naravno, pod uvjetom da se sve ne svede samo na kakvu kratku ocjenu ili opasku - čitljivo/nečitljivo, razumljivo/nerazumljivo ili prihvatljivo/neprihvatljivo. U tom "nametnutom" izboru odlučio sam se stoga posvetiti onome što je manjim dijelom pridonijelo "širenju" broja, ali mu je daleko više dalo dominantno obilježje, gotovo svojevrsan "profil" - mladost, tj. veliki broj mladih, tek stasalih kolega od kojih neki, čini mi se, ovdje izlažu svoje prvijence. Naime, ono što su ovi *Radovi* možda jasnije nego bilo koji do sada jasno zaokružili možda ipak jest nekakav profil (ili bi trebalo možda reći imidž?), a on se sastoji u juvenilnoj slobodi na putu k formiranju vlastita identiteta. Stoga sve to, pa čak i bez obzira na dob potpisnika priloga, djeluje više kao zbir pojedinačnih uradaka nego kao usklađena i jasnom uređivačkom politikom vođena i prezentirana cjelina. Na kraju, nije li znakovito što nas u 29. *Radove* uvodi jedan osebujan Pičmanov crtež?

Izuzmemo li na trenutak ono što *Radovima* daje taj specifični, sveukupno uzevši "juvenilni profil", što nam, dakle, svojim radovima poručuju naše mlade kolegice i kolege i kakvu nam to budućnost, a tu mislim na budućnost ove struke u Hrvata, oni navješćuju? Teško je odgovoriti jednoznačno i jed-

nostavno, a da se pri tome značajnije ne pogriješi jer, logično, svi se oni međusobno - i u temi i u pristupu, pa i u rezultatima - podosta razlikuju. Naravno, ocjena će ovisiti o tome kojim mjerilima ih mjerimo. Općenito uzevši može se reći da ima vrijednih priloga (o zlatu i srebru vinodolskog kraja), pomaka u raščišćavanju nekih ranijih atribucija (Rosselli u Strossmayerovoj galeriji i Mondella u Šibeniku) te uistinu značajnih rezultata u valorizaciji i interpretaciji pojedinih spomenika i sad već gotovo mitskih ličnosti (tornjevi zagrebačke katedrale i Bollé); ili - rezultati su uglavnom dobri, ali sama metoda ponekad baš i nije. Stoga, ako bi nešto trebalo izdvojiti, više kao simptomatično nego kao zajedničko, onda bi to bio par ključnih, samom mladenačkom svijetu svojstvenih, ili bolje rečeno samom mladošću autora objašnjivih, pa i razumljivih, ali samo donekle prihvatljivih stvari.

Kao prvo to je nedostatak, ili čak nepostojanje, discipline. Znanstvene o kojoj sam nešto već gore rekao, ali i discipline kao vještine izlaganja, za koju je teško očekivati da već u samom začetku bude prisutna. No, to je samo djelomično točno. Jer kako onda objasniti neočekivanu "zrelost" nekih jako mladih i trajnu nezrelost nekih starijih autora? Inzistiranje samo na iznošenju znanja, vlastitoj upućenosti u problem, na činjenicama i znanstvenom aparatu, na čvrstim argumentima i opsežnim citatima - zasigurno jest bitno, ali nije to disciplina o kojoj ovdje govorim. Prije svega to je (samo)kontrola koja se kao stanoviti uloženi dodatni napor očituje na podtekstualnoj razini. To je ono nastojanje da sve ima svoju mjeru, oblik, logičnu poziciju, veličinu i dužinu, da se ništa ne može ni oduzeti ni dodati. A to je ono čega nema ili

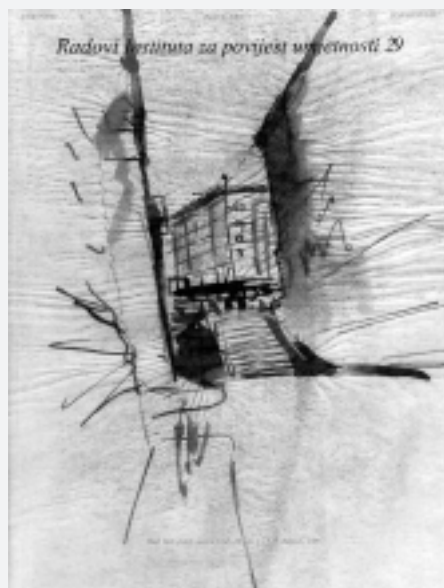
bolje rečeno nema u dovoljnoj mjeri, ali se nažalost, kod nekih, i ne naslućuje. Ukratko, ponekad se piše i riše bez čvrste i logičke strukture, sa suviše slobodnih digresija i nepotrebnih ilustracija. Tako malo postaje veliko, a veliko malo, bitno postaje nebitno, a nebitno besmisleno.

VIVANT PROFESSORES!

Drugi jedan simptom osobno me više, dublje i teže pogađa. Zapravo bih rekao da me tišti. A to je nepoštivanje uzusa ponašanja unutar znanstvene i akademske zajednice. Autoriteta starijih, ali i svih ostalih kolega koji su, a to moram naglasiti - svaki na svoj način - pridonijeli i još pridonose ovoj struci. I premda ovaj simptom možda netko i ne uočava te se može činiti da stoga "pušem na hladno", ipak vjerujem kako je već uzeo toliko maha da se jednostavno više ne može zaobići. Ne bih o imenima, jer na kraju javlja se to od ranije, ali zanima me otkuda ta gorčina, osornost, pa čak i netrpeljivost prema vlastitim dojučerašnjim profesorima ili nepoznatim, pa čak i pokojnim kolegama? To dijeljenje packi, prozivanje, isticanje grešaka i njihovih velikih zabluda, to zlurado podsmijavanje na promašene atribucije i krive datacije? Čemu sve to kada je nama sada sve to tako očito, neupitno i jasno?

O čemu je zapravo riječ? Neoprostive greške? Teški previdi? Hotimično dovođenje u zabludu? Koji je to krimen koji opterećuje te naše predšasnike, što li već, jer kolege to zapravo nisu? Jučer Anđela Horvat, danas Venio, sutra ...? Što su oni, a što smo mi? Nije li na kraju riječ o ljudima koje su svoje znanje skupljali u ipak neka druga vremena, iz rijetkih monografija i crno-bijelih fotografija?

Jednostavno ne razumijem. Razlozi osobne prirode? Osveta nad činjenicom da su nas zakinuli, prevarili, onemogućili u napredovanju, da nam nisu pružili to što su svakako morali? Ne, nije to ono "s djedovima protiv očeva". Nema tu ni djedova ni očeva. Nema obitelji uopće. Da se razumijemo. Kao ni prethodni simptom, ne tiče se to samo autora tih radova. Gdje su dobrohotni i iskreni kolege-prijatelji, mentori (ako ih i ima), gdje su recenzenti i na kraju gdje su urednici u svemu tome? I načelno: možemo li mi i trebamo li uopće i zadirati u takve stvari, pa makar i vidimo da baš nisu dobre?

Na kraju samo nekoliko kratkih zapažanja. Ima ipak jedan rad koji u ovom kontekstu dobiva posebno na značenju. Tema ne previše atraktivna, kako to neke gotovo dječje ilustracije mogu biti. Vrijedan, a malo poznat časoslov iz zbirke HAZU s malim, poput prozora uokvirenim sličicama kroz koje promatramo idilično-naivne scene kasnog francuskog 15. stoljeća u kojima se gotovo na socrealistički način slavi rad seljaka na polji-

ma, i uz put, i u istom tonu pripovijeda dvorska ljubavna idila gospodara. Tema, kao što rekoh, više čudna nego privlačna, no upravo maestralno obrađena i predočena! Precizno i detaljno u opisu, a ipak prohodno, jasno i sažeto. Naizgled suviše školski, za nekoga možda i štreberski, ali prije svega

kristalno jasno, tiho i nenametljivo. Svaka riječ više puta odvagana, rečenica promišljena, a cjelina izbrušena. Jednostavno - kako treba. I bez lupanja drugih po prstima, ali i bez busanja sebe u prsa.